

ПРОФЕСІЙНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

PROFESSIONAL SELF-REALIZATION IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

У статті розглянуто теоретичні етапи професійної самореалізації майбутнього фахівця. Професійну самореалізацію у закладах вищої освіти представлено як процес формування особистості у професійній діяльності, пов'язаний із саморозвитком та самореалізацією, що розкриваються в успішній кар'єрі. Професійна самореалізація є діяльним втіленням розвитку творчих здібностей фахівця, які стимулюють формування професійних умінь і компетенцій.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, щоб сформулювати особливості формування навичок професійної самореалізації фахівця в сучасних умовах. Студентам формують різні види самореалізації – особистісну, професійну та соціальну. Отже, самореалізація – це процес розвитку особистості, структурними компонентами якого є особистісне і професійне зростання, які тісно взаємопов'язані і впливають на соціальну самореалізацію.

Особистісна самореалізація – це динамічний процес, упродовж якого відбувається формування власного ставлення студентів до соціальної та професійної діяльності для успішної самореалізації як в кар'єрі, так і в соціумі. Результатом професійної самореалізації вважається самостійне та змістовне усвідомлення рівня життєдіяльності та місця в суспільстві. Професійну самореалізацію розглядають як розвиток особистості, прояв її можливостей і талантів, тобто гармонійний і збалансований розвиток, спрямований на розкриття власного потенціалу з урахуванням світоглядних характеристик особистості.

Стратегія формування професійної самореалізації повинна базуватися на чітких цілях в процесі навчальної підготовки. Викладачі повинні акцентувати увагу на сприятливому середовищі, вмотивованості студентів щодо навчання, розвитку ініціативності та адаптивності навчання, формуванню всесторонньо розвиненої особистості, яка адаптується до надзвичайних ситуацій і швидкоплинних змін. Власне виші займаються розробкою різноманітних стратегій викладання для сприяння професійної самореалізації майбутніх фахівців, акцентуючи увагу на стандартах, уявленнях студентів про цінності та власні здібності.

Ключові слова: *майбутні спеціалісти, формування особистості, професійна саморе-*

алізація, особистісна самореалізація, вищі навчальні заклади.

The article deals with the theoretical stages of professional self-realization of a future specialist. Professional self-realization in higher educational institutions is presented as a process of personality formation in professional activity, associated with self-development and self-realization, which are revealed in a successful career. Professional self-realization is an active embodiment of the development of a specialist's creative abilities, stimulating the formation of professional skills and competencies.

The relevance of this study is to formulate the features of the formation of skills of professional self-realization of a specialist in modern conditions.

Students are formed in different types of self-realization - personal, professional and social. Thus, self-realization is a process of personal development, the structural components of which are personal and professional growth, which are closely interrelated and affect social self-realization.

Personal self-realization is a dynamic process during which students form their own attitude to social and professional activities for successful self-realization both in their careers and in society. The result of professional self-realization is considered to be an independent and meaningful awareness of the level of life and place in society. Professional self-realization is considered as the development of a personality, the manifestation of his or her capabilities and talents, a harmonious and balanced development aimed at revealing one's own potential, taking into account the worldview characteristics of a personality.

The strategy for the formation of professional self-realization should be based on clear goals in the process of training. Teachers should focus on a favorable environment, students' motivation in learning, development of initiative and adaptability of learning, the formation of a comprehensively developed personality that adapts to emergency situations and fleeting changes. In fact, universities are developing a variety of teaching strategies to promote the professional self-realization of future specialists, focusing on standards, students' perceptions of values and their own abilities.

Key words: *future specialists, personality formation, professional self-realization, personal self-realization, higher educational institutions.*

УДК 364.2:159.943

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.1.39>

Ісаєва О.С.,

докт. пед. наук,
професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти
Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»,
професор кафедри латинської та іноземних мов
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Задорожна О.І.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Соціально-економічні і політичні умови сучасності зумовлюють професійну реалізацію молодого спеціаліста. Успішній професійній самореалізації фахівця в кризових умовах сприяє професіоналізм у певній галузі і професійна компетентність. Тому основною умовою ВЗО є створення освітнього середовища, яке сприяє формуванню навичок професійної самореалізації. Отож, все актуальнішою проблемою розглядається тенденція здобування студентами затребуваних навичок і вичерпних

знань у вищих з метою професійної самореалізації молодого фахівця, а саме створення позитивної мотивації студентів до наукової діяльності, а саме організація роботи наукових студентських гуртків та участь студентів у наукових студентських конференціях; активізація відповідальності та доброчесності за інтелектуальну власність; поширення знань щодо затребуваності фахівців на ринку праці; навчання упродовж життя тощо.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, щоб сформулювати особливості

формування навичок професійної самореалізації фахівця в сучасних умовах.

Метою статті є аналіз навичок професійної самореалізації майбутніх фахівців в умовах ЗВО.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

– визначити базові навички професійної самореалізації майбутнього фахівця;

– схарактеризувати можливості професійної самореалізації студентів в умовах ЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Професійна самореалізація як науково-педагогічна проблема вивчалася низкою науковців, зокрема самореалізацію особистості як цілісний процес становлення особистості досліджували С. Рубінштейн і Л. Виготський; І. Бех, М. Боришевський, Т. Вівчарик вивчали самореалізацію як чинник життєдіяльності особистості; В. Гупаловська, В. Радул, І. Краснощок, І. Лебедик проаналізували самореалізацію як чинник становлення особистості; С. Дікінсон визначив бар'єри на шляху до самореалізації особистості; В. Зарицька, А. Ковальова, І. Краснощок, І. Лебедик, С. Максименко схарактеризували проблему формування здатності до самореалізації у старшокласників; Л. Левченко, В. Маралов, А. Меренкова розглянули творчу самореалізацію старшокласників у науково-дослідній діяльності шкіл нового типу; Ж. Воронцова, М. Гасюк, Ю. Долінська проаналізували самореалізацію особистості старшокласника у процесі диференційованої навчальної діяльності; І. Сірак, В. Радул, Г. Тимощук, С. Гармаш визначили педагогічні умови самореалізації особистості; В. Носков,

І. Краснощок окреслили особистісну самореалізацію майбутнього вчителя в навчально-виховному середовищі педагогічного університету; Г. Костюк, Л. Новікова, В. Якунін означили перспективи професійно-особистісної самореалізації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Рівень професіоналізму, компетентності та навичок використання інноваційних технологій характеризують професіоналізм фахівця і відіграють важливу роль в освіті сучасної епохи. Ефективність праці та потреба в самореалізації розглядаються базовими у життєдіяльності особистості в сучасному світі. Тобто підтримуємо трактування дослідниці О. Румянцевої, котра визначає самореалізацію як основний життєвий процес особистості і визначає три рівні аналізу проблеми самореалізації особистості, а саме: філософський, соціологічний та психологічний [7, с. 19], які необхідно розвивати у процесі навчання в університетах. Також самореалізацію розглядають як форму, у якій особистість забезпечує власний розвиток, саморозвиток, що є підґрунтям її стійкості як цілісної і складної самодетермінованої психологічної системи [4].

Власне формування освіченої, життєдіяльної, ініціативної та гармонійно розвиненої особистості, в основному, залежить від власних старань і бажання, орієнтованих на рефлексію, самоосвіту, самовдосконалення та самореалізацію як передумови успішної кар'єри чи особистого життя. Тому розвиток здібностей і якостей особистості та формування навичок розглядається як результат професійної самореалізації в майбутньому, тобто «соціалізований шлях гармонійного розвитку особистості у поєднанні із професійно-практичним та духовним досвідом у період навчання у вищій школі та вдосконалення фахового зростання в процесі виконання професійних ролей та обов'язків розглядається як невід'ємний атрибут розкриття і реалізації особистісного професійного потенціалу» [6].

Уважаємо, що самореалізацію особистості науковці вивчають як педагогічну проблему в контексті професійного самовдосконалення, самомотивації, самовиховання, самореалізації, самовизначення та самоосвіти. Власне науковець А. Маслоу наголошує, що самореалізація – не одиничний акт, а процес постійного подолання внутрішніх протиріч особистості з метою повного розкриття її сил і

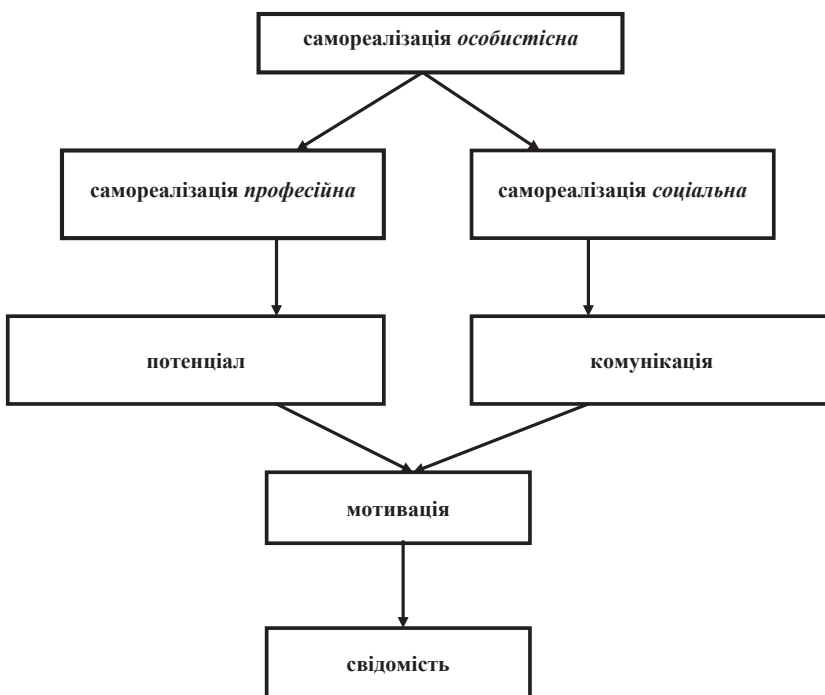

Рис. 1. Схема формування самореалізації у студентів

здібностей. Тому самореалізуватися означає стати особистістю. [5, с. 7]. Отож особистісна самореалізація формує професійну і соціальну самореалізацію. Пропонуємо схему формування самореалізації у студентів, яку відображено на *рисунку 1*:

Варто зазначити, що особливої уваги заслуговують визначені рівні у структурно-функціональній моделі самореалізації особистості, укладеної дослідницею Л. Коростильовою, які варто брати за основу в процесі формування майбутнього фахівця:

1) *рівень «хочу»* або примітивно-виконавчий, який охоплює жадання, бажання, інтереси, автентичність особистості;

2) *рівень «можу»* або індивідуально-виконавчий, який означає особисте (тобто самооцінку, самоставлення, самопізнання);

3) *рівень «потрібно»* або рівень реалізації норм і ролей у соціумі, який охоплює соціальне замовлення, смислотворення, саморегуляцію;

4) *рівень «ухвалення рішення»* або ціннісної і сенсожиттєвої реалізації, який і включає мотиваційно-потребову сферу та ціннісні орієнтації [3, с. 21-26].

Цікавий опис подає і дослідниця В. Гупаловська, яка виокремлює поетапну структуру професійної самореалізації, яка передбачає комунікативну, духовно-моральну, етичну, естетичну, розвиваючу та виховну функції:

1 етап – *професійне самовизначення* – усвідомлений вибір професії з врахуванням власних можливостей і здібностей, вимог професійної діяльності та соціально-економічних умов. Професійне самовизначення відбувається протягом усієї професійної діяльності, окреслюючись різними подіями (закінчення школи, професійний навчальний заклад, підвищення кваліфікації, здобування нової посади тощо). Вибір професії робить життя визначеним. Студент прагне робити правильний життєвий вибір, впливати на процеси життєдіяльності суспільства та відчувати вплив суспільства на собі;

2 етап – *професійний розвиток* – професійна адаптація, професійний розвиток, який пов'язаний з розвитком особистості взагалі, з засвоєнням нового досвіду, знань, умінь; застосування цих знань у практичній діяльності; розвиток особистості в професійній ролі; професійне самовдосконалення. Цей етап професійної самореалізації впливає на перетворення особистістю свого внутрішнього світу, творчу самореалізацію у професії;

3 етап – *професійне становлення* – підвищення рівня професіоналізму; набуття професійного авторитету; досягнення активності, самостійності, творчого підходу у професійній діяльності [2].

Уважаємо, що кожен етап є надзвичайно важливий і вони взаємопов'язані між собою з метою позитивного та вигідного результату для особистості і соціуму в цілому. Професійну самореалізацію

розглядають як розвиток особистості, прояв її можливостей і талантів, тобто гармонійний і збалансований розвиток, спрямований на розкриття власного потенціалу з урахуванням світоглядних характеристик особистості.

Таким чином, науковець [1] розглядає компетентнісно-світоглядні характеристики особистості, поділяючи на *нижчий, оптимальний та вищий* рівні.

Нижчий рівень характеризується:

– завченими знаннями – студент механічно відтворює зміст пізнавального завдання в обсязі та структурі його засвоєння;

– наслідуванням – студент копіює головні моторні чи розумові дії, пов'язані із засвоєнням пізнавального завдання, під впливом внутрішніх чи зовнішніх мотивів;

– розумінням головного – студент свідомо відтворює основну суть у постановці і розв'язуванні пізнавального завдання.

Оптимальний рівень визначається абсолютним володінням знаннями, коли студент не лише розуміє провідну суть пізнавального завдання, а й здатний відтворити увесь його зміст у будь-якій структурі викладу.

Вищий рівень означається:

– навичка – студент повинен використовувати зміст конкретного пізнавального завдання на підсвідомому рівні як автоматичну мисленнєву чи моторну операцію для розв'язання конкретної навчальної проблеми;

– уміння застосувати знання – здатність студента свідомо використовувати здобуті навички у життєвих чи нестандартних ситуаціях;

– переконання – ступінь обізнаності, наукометричність якої особистість готова відстоювати і обстоювати, захищати в рамках дії механізму діалектичного сумніву (коли нові наукові факти можуть скоригувати точку зору, яка відстоювалася);

– звичка – мимовільна поведінкова дія, що розглядається як психологічний елемент структури вчинку особистості.

На основі викладеного, вважаємо, що професійна самореалізація є процесом актуалізації та реалізації індивідуальності особистості, її позитивного внутрішнього та творчого прагнення до вдосконалення, розвитку, компетентностей, прогнозувати майбутнє, приймати рішення і формувати психологічну зрілість. Варто зазначити, що активність студентів повинна орієнтуватися на круглі столи, семінари, дискусії, презентації тощо, тобто участь у науково-комунікативних заходах.

Висновок. Стратегія формування професійної самореалізації повинна базуватися на чітких цілях в процесі навчальної підготовки. Викладачі повинні акцентувати увагу на сприятливому середовищі, вмотивованості студентів щодо навчання, розвитку ініціативності та адаптивності навчання, формуванню всесторонньо розвиненої особистості, яка адаптується до надзвичайних ситуацій і швидкоплинних змін.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Атаманчук П. С. Важливі передумови якісного навчання. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. 2018. Випуск 24. С. 7-10.
2. Гупаловська В. А. Професійна самореалізація як чинник становлення особистості жінки: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.01. Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2005. 25 с.
3. Коростылёва Л. А. Уровни самореализации личности. *Психологические проблемы самореализации личности*. 2000. Вып. 4. СПб. С. 21-46.
4. Максименко С. Д., Сердюк Л. З. Психологічна основа самореалізації особистості: структура і функція. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка*. 2016. № 9 (9). С. 6-13.
5. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб.: Питер, 2008. 352 с.
6. Пилипенко Н. М. Психологічні особливості самореалізації особистості в умовах професійної кризи. *Соціальна психологія*. 2005. № 3 (11). С. 72-79.
7. Румянцева О.М. Ценностные ориентации как фактор самореализации личности в спорте: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01. Российская госуд. акад. физ. культ. Москва, 2001. 174 с.